

Arquitectura

PALAU COMUNALS DE MEDICEA FLORENTINITAT

ANTONI LÓPEZ DAUÍ
Arquitecte i vocal de Cultura del
COAC Ebre

Crònica

El Temps Retorna (VI). Els edificis són l'expressió arquitectònica perfecta per representar l'aleshores vigorós i florent poder dels municipis

Dentre les recompenses arquitectòniques que ens ofereix la comarca ebreca de la Terra Alta vull insistir en aquella que s'obté, vagarejant pels nuclis antics d'Arnes i d'Horta de Sant Joan, en descobrir les seves respectives cases consistorials. Aquesta experiència gratificant pot venir propiciada per la volumetria contundent d'aquests edificis; per l'eufòria de la seva composició general; o potser perquè hi hem sabut veure l'humanisme italianitzant que desprenen les seves austeres i, malgrat això, elegantíssimes façanes en les quals la notòria presència de formes arquitectòniques clàssiques irromp com una cita culta enmig d'un text popular. Parlo, doncs, de dos exemples d'aquells palaus civils que, al llarg de la segona meitat del segle XVI, assoliren la preeminència en la gestió local desbancant la Noblesa i l'Església. L'aleshores poder socioeconòmic experimentat per Arnes i Horta se sustentava, principalment, en la prosperitat conjuntural procedent del conreu del cereal bàsic o, més ben dit, de quan «anave lo blat a 30 sous la faneca», com es pot llegir en el filacteri del mateix palau amnerol.

La resposta a tot un seguit de necessitats demandades per la vida comunitària municipal engendrà un nou tipus arquitectònic el qual adoptà elements manllevats de la tradició autòctona, subtilment adaptats. La situació urbana de la Casa de la Vila, la seva forma i la distribució de les seves parts són les constants que ens permeten parlar d'una nova tipologia arquitectònica sorgida d'una necessitat funcional i d'una volguda aspiració moral i estètica vinculada amb l'antiguitat clàssica. Juntament amb la seva respectiva església -amb la qual comparteixen la *plaça de Missa*- ambdós ajuntaments terralencs configuren un centre cívic tot participant del principi antropocèntric vigent en el decurs de l'època renaixentista i que situava l'ésser humà en el centre del món. Com ja ho argumentà el sofista grec Protàgores, l'home esdevindrà la mesura

Imatge exterior de la façana de l'ajuntament d'Arnes, a la comarca de la Terra Alta. FOTO: CEDIDA

de totes les coses i, seguint aquesta màxima, l'Arquitectura adoptarà harmònicament les proporcions del cos humà.

Amb tendència vers la forma exempta -si més no, tres façanes exteriors- la Casa de la Vila presenta un volum majoritàriament cúbic parcialment buidat en planta baixa per tal de crear una llotja pública. Exteriorment, aquest paral·lelepípede ofereix la plaent concordança entre la planor dels paraments i la seva escultòrica decoració específica. De monumentalitat exquisida, aquest nou tipus d'edifici transmet la solidesa i la permanència distintives dels enaltits palaus florentins i, com si

es tractés d'un sonet, la seva composició presenta el tema en el primer nivell; s'intensifica a partir de la segona meitat cercant l'expressió exacta i es tanca amb un rotund final. Tal vegada no són peces d'italiana mida ni tampoc gaudeixen d'un vivificant patí interior però la gravetat de les seves formes, la dignitat dels carreus de pedra escairada i els canònics motllurats clàssics traspuen, sens dubte, una florentinitat pròpia dels Mèdici més conspicus i civilitzats.

Tant la *domus comunis* d'Arnes com la d'Horta es componen de tres cossos o nivells acotats exteriorment per potents línies d'im-

posta que circumden l'edifici. En l'àmbit de carrer, presenten una primera crugia porxada amb arcs de mig punt que descansen sobre pilars de secció cilíndrica i robusta. És la coneguda llotja, àmplia i protectora, a redós de la qual s'instal·lava el mercat ambulant i on es donava soplug a altres assemblees ciutadanes. La permeabilitat espacial d'aquests baixos porxats -localment anomenats *coberts*- contrasta favorablement amb la compacitat general de l'obra i mostra el vessant més accessible i democratitzant d'aquesta arquitectura. Traspassada la porta d'accés -magníficament dovel·lada- a l'interior d'aquesta planta baixa també s'acostumava a ubicar-hi la presó. Una agradable escalinata condueix al següent nivell o planta noble, anomenada així per raó de l'activitat que acullen les seves dependències. Aquests espais s'obren a l'exterior mitjançant uns lluminosos finestrals que, compositivament, responen a la gramàtica codificada pels tractats arquitectònics més en voga a les acaballes del segle XVI i que, en general, presenten un contorn profusament ornamentat. Són aquestes vistoses obertures les que ennoblixen exteriorment aquesta planta primera l'interior de la qual allotja l'estança més rellevant: la sala de sessions, un espai de sostre alt i d'imbricats teginats on el Consell de la ciutat prenien els acords que marcaven el rumb del municipi. El nivell superior s'identifica per una galeria amb petits arcs de mig punt cosits horitzontalment per una imposta. Transsumpte de les habituals golfes de la casa tradicional, aquesta evolució de la *solana* o *paseador* venia coronada per una prominent i treballada cornisa de pedra; un brodat cingol que estreny superiorment l'edifici i que es veu salpebrat per gèrgoles pètries, desvergonyides i endimoniadament entestades a escopir ben lluny les aigües plujives.

Els palaus comunals d'Arnes i d'Horta no són pas un cas aïllat. Tipològicament parlant, cal emparentar-los amb les cases consis-

torials de la majoria de poblacions del Baix Aragó com és el cas de la d'Alcanyís, bastida l'any 1570 i referent inexcusable per a tantes altres de la veïna comarca del Matarranya: Calceit (1610), Valldeuoures (1599), La Freixneda (1576), La Torre del Comte (1574) i Cretes. No debades, d'aquesta darrera població procedia Joan Vilabona, mestre pedrapiquer i tracista qui l'any 1584 acabava d'obrir l'ajuntament d'Arnes. En aquests indrets del Baix Aragó, la casa consistorial reproduïx el mateix plantejament arquitectònic abans exposat per bé que adoptant localismes constructius com ara la substitu-

16 de novembre Actes destacats de la jornada inaugural

● A les 10 h tindrà lloc la inauguració de l'exposició a l'Ecomuseu dels Ports a Horta de Sant Joan. Se celebraran conferències i taules rodones, així com visites guiades als edificis renaixentistes. La programació es pot consultar a www.arquitectes.cat/ca/el-temps-retorna-500-anys-del-renaixement-a-la-catalunya-nova-horta-arnes.

ció de la cornisa pètria per un aduac ràfec, tallat en fusta que corona la façana amb un dramàtic clarobscur.

Talment com el sonet es revelava en aquell moment com la forma lírica idònia per expressar el sentiment amorós, el palau comunal del segle XVI esdevé l'expressió arquitectònica perfecta per representar l'aleshores vigorós i florent poder dels municipis. D'aquests descomunal palaus comunals i d'altres arquitectures renaixentistes del sud-català, se'n parlarà a bastament al llarg de les Jornades que, a partir del pròxim 4 de juliol i sota el lema *El Temps Retorna*, volen rememorar els personatges decisius i les obres clau en la introducció d'aquell estil artístic i humanista a Catalunya.